

ERPA 2018

International Congresses on Education

28 June-1 July 2018
Istanbul/Turkey

ISBN: 978-605-83418-5-2

BOOK OF PROCEEDINGS

ERPA 2018

International Congresses on Education

Istanbul / Turkey

28 June -1 July 2018

BOOK OF PROCEEDINGS

ERPA International Congresses on Education 2018

BOOK OF PROCEEDINGS

© 2018, EDUGARDEN Bu kitabın tüm yayın hakları EDUGARDEN Org. Kongre ve Yay. San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne ve yazarlara aittir. Anılan kuruluşun yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltım ve dağıtım yapılamaz. Ancak yazarlar ve öğrenciler kişisel kullanım amacıyla kitabın bir bölümünü elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla çoğaltıp kullanabilirler.

Kapak Tasarımı: Hasan Şeritoğlu
Web Tasarımı: Furkan Aydın
Online Yayın Tarihi: Ağustos 2018
ISBN: 978-605-83418-5-2

EDUGARDEN ORG. KONGRE VE YAY. SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Başpınar Mah. Kemalpaşa Cad. No:6/11 54300 Hendek Sakarya TÜRKİYE
Sicil No : Merkez 26537
Hendek Vergi Dairesi: 324 044 9897
Mersis No : 0324 0449 8970 0011
Tel : +90 531 512 40 44
Faks : +90 264 295 69 56
e-posta: edugarden@yandex.com

Preface

Dear Colleagues,

Welcome to the ERPA International Congresses on Education 2018 which is held in Istanbul /Turkey. This privileged scientific event aims to contribute to the field of educational research. It has created the opportunity to bring scholars, the educational sciences, administrators, councilors, educational experts, teachers, graduate students and civil society organizations and representatives together to share and discuss theoretical and practical knowledge in the scientific environment.

In the ERPA International Congresses on Education 2014 which was held in İstanbul, 280 participants from 28 countries participated with 355 presentations under 6 branches. 225 of the presented proceedings have been published in the journal of Procedia - Social and Behavioral Sciences (Vol. 152- 2014). In the ERPA International Congresses on Education 2015 which was held in Athens, we added two new branches to the program and ERPA International Congresses on Education 2015 had become like a roof conference in which presentations from 8 different branches was carried out at the same time. 450 participants from 33 different countries participated in ERPA International Congresses on Education 2015 and a total of 506 presentations were made. There were 361 oral presentations in 84 sessions, 56 poster presentations in 4 sessions, and 89 virtual presentations in 18 sessions. Each paper has been peer reviewed by the reviewers and at the end of the review process, a total of 140 papers were accepted for publication in SHS Web of Conferences (Vol. 26-2016) and 58 papers were accepted for publication in e-book of proceedings (ISBN: 978-605-83418-0-7). In the ERPA International Congresses on Education 2016 which was held in Sarajevo, 402 proceedings and 326 of which were accepted for presentation in the congress. 267 proceedings were accepted as single oral presentation, 29 as interactive poster presentation and 30 as virtual presentation. Full texts have been peer reviewed by the reviewers and at the end of the review process, a total of 20 high quality papers were selected and accepted for publication in SHS Web of Conferences (Vol. 31-2016) and 141 papers were accepted for publication in E-Book of Proceedings (ISBN: 978-605-83418-0-7). In the ERPA International Congresses on Education 2016 which was held in Budapest/Hungary, 315 proceedings and 259 of which were accepted for presentation in the congress. 267 proceedings were accepted as single oral presentation, 12 as interactive poster presentation and 66 as virtual presentation. Full texts have been peer reviewed by the reviewers and at the end of the review process, a total of 81 high quality papers were selected and accepted for publication in SHS Web of Conferences (Vol. 31-2017) and 215 papers were accepted for publication in E-Book of Proceedings (ISBN: 978-605-83418-3-8).

In the ERPA International Congresses on Education 2018, we have received 557 proceedings and 418 of which were accepted for presentation in the congress. 341 proceedings were accepted as single oral presentation, 9 as interactive poster presentation and 68 as virtual presentation. Special thanks are given to all the reviewers, the members of the Scientific Committee and Organizing

committee. Ten branch congresses will be held concurrently in ERPA International Congresses on Education 2018;

- o ERPA International Educational Sciences Congress
- o ERPA International Science and Mathematics Education Congress
- o ERPA International Social Sciences Education Congress
- o ERPA International Health and Sports Science Education Congress
- o ERPA International Music and Fine Arts Education Congress
- o ERPA International Special Education Congress
- o ERPA International Computer Education and Instructional Technology Congress
- o ERPA International Language Education Congress
- o ERPA International Management of Education Congress
- o ERPA International Engineering and Architecture Education Congress

The main purpose in incorporating nine congresses within the scope of ERPA International Congresses on Education is to make the researchers aware of current trends in different fields, learn about the research conducted in different areas and help them discuss new trends and encourage interdisciplinary research. Therefore, the theme of the ERPA International Congresses on Education 2018 is *"Interdisciplinary Research in Education"*. Highlighting this theme does not mean underestimating or neglecting other important aspects of educational research and practice. Scholars from all over the world contributed to this unique event.

We would like to express our sincere thanks to all who took part in the organization of this International event. We would like to thank all, who contributed to the organization and helped to realize the conference with their generous intellectual support.

Assoc. Prof. Dr. Fikret SOYER
General Coordinator of ERPA International Congresses on Education 2018

Honorary

Prof. Dr. Refik TURAN
Prof. Dr. Mahmut AK
Prof. Dr. Muzaffer ELMAS
Prof. Dr. Durmuş DEVECİ
Prof. Dr. Metin ORBAY
Prof. Dr. Hülya ÇALIŞKAN
Prof. Dr. Firdevs KARAHAN
Prof. Dr. Şenol BEŞOLUK

President of Turkish Historical Society
Rector of Istanbul University, Turkey
Rector of Sakarya University, Sakarya, Turkey
Rector of Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Turkey
Rector of Amasya University, Turkey
Dean of Istanbul University Hasan Ali Yücel Faculty of Education
Dean of Sakarya University Faculty of Education
Honorary President of ERPA, Turkey

General Coordinator

Assoc. Prof. Dr. Fikret SOYER

Sakarya University

Vice-General Coordinator

Assist. Prof. Dr. Ercan MASAL

Member of ERPA Directory Board

Coordinators of Branches

Assoc. Prof. Dr. Hüseyin ÇALIŞKAN
Prof. Dr. İsmail ÖNDER
Assoc. Prof. Dr. Nihat Gürel KAHVECİ
Assist. Prof. Dr. İrfan ŞİMŞEK
Prof. Dr. Beçir ŞABOTIĆ
Prof. Dr. Hüseyin Özkan TOPLAN
Prof. Dr. Jerono P. ROTICH
Assoc. Prof. Dr. Mustafa YILDIZ
Assoc. Prof. Dr. Yuliya GORELOVA
Assoc. Prof. Dr. Gabor KISS
Assoc. Prof. Dr. Melek MASAL
Assoc. Prof. Dr. Nektaria PALAIOLOGOU
Assoc. Prof. Dr. M. Barış HORZUM
Assist. Prof. Dr. Makbule TOKUR KESGİN
Assist. Prof. Dr. Fidan ÖZBEY
Assist. Prof. Dr. Dušica MILENKOVIĆ
Dr. Marcel PIKHART
Prof. Dr. Laurentiu Gabriel TALAGHIR
Assist. Prof. Dr. Teodora Mihaela ICONOMESCU
Dr. Tengku Fadilah Tengku KAMALDEN
Dr. Kipchumba BYRON
Assist. Prof. Dr. Tiffany FULLER
Dr. Sergey KOLOMEYCHUK

President of ERPA
Vice- president of ERPA
İstanbul University
İstanbul University
International Novi Pazar University
Sakarya University
North Carolina A & T State University
Gazi University
Kazan Federal University
Obuda University
Sakarya University
School of Education-UoWM
Sakarya University
Abant İzzet Baysal University
Düzce University
University of Novi Sad
University of Hradec Kralove
Galati University
University Dunarea De Jos From Galati
Universiti Putra
North Carolina A & T State University
N. Carolina Agricultural&Tecnical State University
Karelian Research Centre of the RAS

Conference Secretary

Assist. Prof. Dr. Eda DEMİRHAN
Assist. Prof. Dr. İsa DEVECİ
Dr. Ayşe Nesibe KÖKLÜKAYA
Assist. Prof. Dr. Mithat TAKUNYACI
Assist. Prof. Dr. Ersin ESKİLER
Assist. Prof. Dr. Özkan Işık
Gamze ÇETİNKAYA
Özkan ERGENE
Büşra ÇAYLAN
Dr. Pınar GÜNER
Fatih KARACA
Senem GÖNENÇ
Sinan HOPCAN
Okan SİBIÇ
Dr. Burak TÜRKMAN
Dr. Nur ÜTKÜR
Ceren CİRİT
Dr. Sevda KÜÇÜK
Dr. Fidan BAYRAKTUTAN

Member of ERPA Directory Board
Kahramanmaraş Sütçü İmam University
Gazi University
Sakarya University
Sakarya University
Sakarya University
Middle East Technical University
Sakarya University
Sakarya University
İstanbul University
İstanbul University
İstanbul University
İstanbul University
İstanbul University
İstanbul University
İstanbul University
İstanbul University
İstanbul University
İstanbul University
İstanbul University
İstanbul University

Technical Staff

Furkan AYDIN
Hasan ŞERİTOĞLU

Kahramanmaraş Sütçü İmam University
Sakarya University

Scientific Committee

Prof. Dr. Ahmet Ali GAZEL	Afyon Kocatepe University, Turkey
Prof. Dr. Ahmet DOĞANAY	Çukurova University, Turkey
Prof. Dr. Ahmet KAÇAR	Kastamonu University, Turkey
Prof. Dr. Ahmet SABAN	Necmettin Erbakan University, Turkey
Prof. Dr. Ali BALCI	Anakara University, Turkey
Prof. Dr. A. Esra ASLAN	İstanbul University, Turkey
Prof. Dr. Ali Fuat ARICI	Yıldız Teknik University, Turkey
Prof. Dr. A. Güler KÜÇÜKTURAN	Sakarya University, Turkey
Prof. Dr. Ali İlker GÜMÜŞELİ	Okan University, Turkey
Prof. Dr. Anastasia SIOPSI	Ionian University, Corfu, Greece
Prof. Dr. Anjum Bano Kazimi	Sindh Madressatul Islam University, Pakistan
Prof. Dr. Ayşe S. AKYEL	Yeditepe University, Turkey
Prof. Dr. Ayşen BAKİOĞLU	Marmara University, Turkey
Prof. Dr. Bahtiyar BAKIR	Gazi University, Turkey
Prof. Dr. Bećir Šabotić	International Novi Pazar University, Serbia
Prof. Dr. Bradford STRAND	North Dakota State University, USA
Prof. Dr. Burhanettin DÖNMEZ	İnönü University, Turkey
Prof. Dr. Cemil ÖZTÜRK	Marmara University, Turkey
Prof. Dr. Cemil YÜCEL	Eskişehir Osmangazi University, Turkey
Prof. Dr. Cengiz AKÇAY	İstanbul Aydın University, Turkey
Prof. Dr. Ceren ÖZTEKİN	METU, Turkey
Prof. Dr. Christopher A. LUBIENSKI	University of Illinois, USA
Prof. Dr. Elena GALISHNIKOVA	Kazan Federal University, Russian Federation
Prof. Dr. Eleni SELLA	University of Athens, Greece
Prof. Dr. Erdoğan KÖSE	Mehmet Akif Ersoy University, Turkey
Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ	Dokuz Eylül University, Turkey
Prof. Dr. Fatma ŞAHİN	Marmara University, Turkey
Prof. Dr. F. Gülay KIRBAŞLAR	İstanbul University, Turkey
Prof. Dr. François Victor Tochon	University of Wisconsin-Madison, USA
Prof. Dr. Fulya YÜKSEL ŞAHİN	Yıldız Teknik University, Turkey
Prof. Dr. Gaye TEKSÖZ	METU, Turkey
Prof. Dr. Laurentiu Gabriel TALAGHIR	Galati University, Romania
Prof. Dr. Guillaume ALINIER	Hertfordshire University, UK
Prof. Dr. Gülden UYANIK BALAT	Marmara University, Turkey
Prof. Dr. Hamide ERTEPINAR	İstanbul Aydın University, Turkey
Prof. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM	İstanbul Medeniyet University, Turkey
Prof. Dr. Hanife Nalan GENÇ	Ondokuz Mayıs University, Turkey
Prof. Dr. Hasan AKGÜNDÜZ	İstanbul University, Turkey
Prof. Dr. Hasan BACANLI	Üsküdar University, Turkey
Prof. Dr. Hilary Cooper	London University, UK
Prof. Dr. Hülya ÇALIŞKAN	İstanbul University, Turkey
Prof. Dr. İbrahim KOCABAŞ	Yıldız Teknik University, Turkey
Prof. Dr. İ. Hakkı DEMİRCİOĞLU	Karadeniz Teknik University, Turkey
Prof. Dr. İlhan TOKSÖZ	Trakya University, Turkey
Prof. Dr. İbrahima DIEME	Dakar University, Senegal
Prof. Dr. Jale ÇAKIROĞLU	METU, Turkey
Prof. Dr. Kubilay YAZICI	Niğde University, Turkey
Prof. Dr. M. Engin DENİZ	Yıldız Teknik University, Turkey
Prof. Dr. Mahmut SELVİ	Gazi University, Turkey
Prof. Dr. Mehmet Ali AKINCI	Rouen University, France
Prof. Dr. Mehmet Durdu KARSLI	Eastern Mediterranean University, North Cyprus
Prof. Dr. Mehmet KARA	Amasya University, Turkey
Prof. Dr. Mehmet ŞİŞMAN	Fatih Sultan Mehmet University, Turkey
Prof. Dr. Muammer DEMİREL	Uludağ University, Turkey
Prof. Dr. Mukadder BOYDAK OZAN	Firat University, Turkey
Prof. Dr. Murat ALTUN	Uludağ University, Turkey
Prof. Dr. Mustafa AYDIN	İstanbul University, Turkey
Prof. Dr. Mustafa ERGÜN	Afyon Kocatepe University, Turkey
Prof. Dr. Mustafa Murat İNCEOĞLU	Ege University, Turkey
Prof. Dr. Mustafa ÖZCAN	MEF University, Turkey
Prof. Dr. Mustafa SAFRAN	Gazi University, Turkey
Prof. Dr. Necmettin Kamil SEVİL	İstanbul University, Turkey
Prof. Dr. Nergüz BULUT SERİN	Lefke Avrupa University, KKTC
Prof. Nilgün BİLGE	Sakarya University, Turkey
Prof. Dr. Nur NACAR LOGIE	İstanbul University, Turkey
Prof. Dr. Oğuz SERİN	Lefke Avrupa University, KKTC
Prof. Dr. Ömer GEBAN	METU, Turkey
Prof. Dr. Özgül YILMAZ TÜZÜN	METU, Turkey
Prof. Dr. Paul ANKOMAH	N. Carolina Agricultural&Tecnical State University, USA
Prof. Dr. Paul Blair	University of Trinidad and Tobago Trinidad and Tobago, WEST INDIES
Prof. Dr. Patrizia Ghislandi	University of Trento, Italy
Prof. Dr. Ramazan ÖZEY	Marmara University, Turkey
Prof. Dr. Refik TURAN	Gazi University, Turkey
Prof. Safaa Abd El SALAM	Alexandria University, Egypt
Prof. Dr. Salih ATEŞ	Gazi University, Turkey
Prof. Dr. Salih ÇEPNİ	Uludağ University, Turkey
Prof. Dr. Selahattin DİLİDÜZGÜN	İstanbul University, Turkey
Prof. Dr. Selçuk HÜNERLİ	İstanbul University, Turkey
Prof. Dr. Semra SUNGUR VURAL	METU, Turkey
Prof. Dr. Suat KARAKÜÇÜK	Gazi University, Turkey
Prof. Dr. Sevinç HATİPOĞLU	İstanbul University, Turkey
Prof. Dr. Sezgin VURAN	Anadolu University, Turkey
Prof. Dr. Şebnem TEMİR	Haliç University, Turkey
Prof. Dr. Şener BÜYÜKÖZTÜRK	Hasan Kayoncu University, Turkey
Prof. Dr. Ş. Şule ERÇETİN	Hacettepe University, Turkey
Prof. Terry SCHREUER	The Neri Bloomfield School of Design, Israel

Prof. Dr. Türkan ARGON
Prof. Dr. Tzina KALOGIROU
Prof. Dr. Uğur TEKİN
Prof. Dr. Vefa TAŞDELEN
Prof. Dr. Yasin SOYLU
Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY
Prof. Dr. Yavuz ERİŞEN
Prof. Dr. Yıldız KOCASAVAŞ
Prof. Dr. Yusuf CERİT
Prof. Dr. Yücel KABAPINAR
Prof. Dr. Zekeriya NARTGÜN
Prof. Dr. Ziya SELÇUK
Assoc. Prof. Dr. Belaid Akil ABDELKADER
Assoc. Prof. Dr. Ahmet AKKAYA
Assoc. Prof. Dr. Ahmet BAŞAL
Assoc. Prof. Dr. Albina SIRAZEEVA
Assoc. Prof. Dr. Ali MEYDAN
Assoc. Prof. Dr. Ali Çağatay KILINÇ
Assoc. Prof. Dr. Anisa KHUSAINOVA
Assoc. Prof. Dr. Aydın BALYER
Assoc. Prof. Dr. Bahri ATA
Assoc. Prof. Dr. Bayram BAŞ
Assoc. Prof. Dr. Bayram BIÇAK
Assoc. Prof. Dr. Bayram ÇETİN
Assoc. Prof. Dr. Beyza Merve AKGÜL
Assoc. Prof. Dr. Canan LAÇIN ŞİMŞEK,
Assoc. Prof. Dr. Catherine Dimitriadou
Assoc. Prof. Dr. Cem GERÇEK
Assoc. Prof. Dr. Coşkun KÜÇÜKTEPE
Assoc. Prof. Dr. Deniz KOÇOĞLU
Assoc. Prof. Dr. Dilek ÇAĞIRGAN GÜLTEN
Assoc. Prof. Dr. Doğan YÜKSEL
Assoc. Prof. Dr. Ece KARŞAL
Assoc. Prof. Dr. Ekaterina ZALYAIEVA
Assoc. Prof. Dr. Elvan ŞAHİN
Assoc. Prof. Emre İKİZLER
Assoc. Prof. Dr. Erhan ERTEKİN
Assoc. Prof. Dr. Eren CEYLAN
Assoc. Prof. Dr. Ergün RECEPOĞLU
Assoc. Prof. Dr. Erkan TEKİNARSLAN
Assoc. Prof. Dr. Erkan Faruk ŞİRİN
Assoc. Prof. Dr. Esra İŞMEN GAZİOĞLU
Assoc. Prof. Dr. Evgeniya ZHURAVLEVA
Assoc. Prof. Dr. Fatih ÇATIKKAŞ
Assoc. Prof. Dr. Fehmi ÇALIK
Assoc. Prof. Dr. Fikret RAMAZANOĞLU
Assoc. Prof. Dr. Funda SAVAŞCI AÇIKALIN
Assoc. Prof. Dr. George Iordanidis
Assoc. Prof. Dr. Gonca Yangın EKŞİ
Assoc. Prof. Dr. Gulnara KALGANOVA
Assoc. Prof. Dr. Güney HACİOMEROĞLU
Assoc. Prof. Dr. Gökmen ÖZMENTEŞ
Assoc. Prof. Dr. Hakan ÜLPER
Assoc. Prof. Dr. Hakkı ULUCAN
Assoc. Prof. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM
Assoc. Prof. Dr. Hamdi Alper GÜNGÖRMÜŞ
Assoc. Prof. Dr. Hamza ÇALIŞICI
Assoc. Prof. Dr. Hüseyin KIRIMOĞLU
Assoc. Prof. Dr. Işıl KOÇ SARI
Assoc. Prof. Dr. J. Phylis ROTICH
Assoc. Prof. Dr. Kamuran TARIM
Assoc. Prof. Dr. Kaya YILDIZ
Assoc. Prof. Dr. Levent DENİZ
Assoc. Prof. Dr. Levent ERASLAN
Assoc. Prof. Dr. Liliya ISMAGILOVA
Assoc. Prof. Dr. Liliya VALEEVA
Assoc. Prof. Dr. Lütfü İLGAR
Assoc. Prof. Dr. Manolya AKIN
Assoc. Prof. Dr. Marina KUDRYAVTSEVA
Assoc. Prof. Dr. Mehmet KANDEMİR
Assoc. Prof. Dr. Mehmet BAYANSALDUZ
Assoc. Prof. Dr. Mehmet KURUDAYIOĞLU
Assoc. Prof. Dr. Mehmet ÖZDEMİR
Assoc. Prof. Dr. Melek MASAL
Assoc. Prof. Dr. Murat KİRİŞÇİ
Assoc. Prof. Dr. Mustafa ÇAKIR
Assoc. Prof. Dr. Mustafa ÖZMUSUL
Assoc. Prof. Dr. Müjgan İNÖZÜ
Assoc. Prof. Dr. Mürsel BİÇER
Assoc. Prof. Dr. Nadir ÇELİKÖZ
Assoc. Prof. Dr. Nejla YÜRÜK
Assoc. Prof. Dr. Nektaria Palaiologou
Assoc. Prof. Dr. Nusret RAMAZANOĞLU
Assoc. Prof. Dr. Oksana POLYAKOVA
Assoc. Prof. Dr. Ömer ZAİMOĞLU
Assoc. Prof. Dr. Özlem ÖRSAL
Assoc. Prof. Dr. Remziye CEYLAN
Assoc. Prof. Dr. Rimma MARDANSHINA
Assoc. Prof. Rüçhan ŞAHİNOĞLU ALTINEL
Assoc. Prof. Dr. Said TAŞ
Assoc. Prof. Dr. Sebahattin DEVECİOĞLU

Abant İzzet Baysal University, Turkey
National and Kapodistrian University of Athens, Greece
Istanbul Aydın University, Turkey
Yıldız Teknik University, Turkey
Atatürk University, Turkey
Gazi University, Turkey
Yıldız Teknik University, Turkey
İstanbul University, Turkey
Abant İzzet Baysal University, Turkey
Marmara University, Turkey
Abant İzzet Baysal University, Turkey
TED University, Turkey
Universite Djilali Boumaama of Khemis Miliana, Algeria
Adıyaman University, Turkey
Yıldız Teknik University, Turkey
Kazan Federal University, Russian Federation
Nevşehir University, Turkey
Karabük University, Turkey
Kazan Federal University, Russian Federation
Yıldız Teknik University, Turkey
Gazi University, Turkey
Yıldız Teknik University, Turkey
Akdeniz University, Turkey
Gazi University, Turkey
Gazi University, Turkey
Sakarya University, Turkey
University of Western Macedonia, Greece
Hacettepe University, Turkey
İstanbul University, Turkey
Selçuk University, Turkey
İstanbul University, Turkey
Kocaeli University, Turkey
Marmara University, Turkey
Kazan Federal University, Russian Federation
METU, Turkey
Marmara University, Turkey
Necmettin Erbakan University, Turkey
Ankara University, Turkey
Kastamonu University, Turkey
Abant İzzet Baysal University, Turkey
Selçuk University, Turkey
İstanbul University, Turkey
Kazan Federal University, Russian Federation
Celal Bayar University, Turkey
Sakarya University, Turkey
Sakarya University, Turkey
İstanbul University, Turkey
University of Western Macedonia, Greece
Gazi University, Turkey
Kazan Federal University, Russian Federation
Çanakkale Onsekiz Mart University, Turkey
Akdeniz University, Turkey
Mehmet Akif Ersoy University, Turkey
Erciyes Sakarya University, Turkey
Sakarya University, Turkey
Ağrı İbrahim Çeçen University, Turkey
Ondokuz Mayıs University, Turkey
Mustafa Kemal University, Turkey
İstanbul University, Turkey
N. Carolina Agricultural&Tecnical State University, USA
Çukurova University, Turkey
Abant İzzet Baysal University, Turkey
Marmara University, Turkey
Kırıkkale University, Turkey
Kazan Federal University, Russian Federation
Kazan Federal University, Russian Federation
İstanbul University, Turkey
Mersin University, Turkey
Kazan Federal University, Russian Federation
Kırıkkale University, Turkey
Muğla Sıtkı Koçman University, Turkey
Abant İzzet Baysal University, Turkey
Selçuk University, Turkey
Sakarya University, Turkey
İstanbul University, Turkey
Marmara University, Turkey
Harran University, Turkey
Hacettepe University, Turkey
Gaziantepe University, Turkey
Yıldız Teknik University, Turkey
Gazi University, Turkey
University of Western Macedonia, Greece
Marmara University, Turkey
Kazan Federal University, Russian Federation
Akdeniz University, Turkey
Osmangazi University, Turkey
Yıldız Teknik University, Turkey
Kazan Federal University, Russian Federation
Marmara University, Turkey
Süleyman Demirel University, Turkey
Fırat University, Turkey

Assoc. Prof. Dr. Selahattin AKPINAR
Assoc. Prof. Dr. Serap EMİR
Assoc. Prof. Dr. Sergül DUYGULU
Assoc. Prof. Dr. Serkan İBİŞ
Assoc. Prof. Dr. Serkan ÖZEL
Assoc. Prof. Dr. Süleyman AVCI
Assoc. Prof. Dr. Süleyman YAMAN
Assoc. Prof. Dr. Sümmani EKİCİ
Assoc. Prof. Dr. Şebnem SARVAN CENGİZ
Assoc. Prof. Dr. Şenay NARGÜN
Assoc. Prof. Dr. Şükran DİLİDÜZGÜN
Assoc. Prof. Dr. Tatyana BAKLASHOVA
Assoc. Prof. Dr. Turhan TOROS
Assoc. Prof. Dr. Vasiliki Papadopoulou
Assoc. Prof. Dr. Vlasta Hus
Assoc. Prof. Dr. Yasemin ESEN
Assoc. Prof. Dr. Yasemin YILDIRIM USTA
Assoc. Prof. Dr. Yasin DOĞAN
Assoc. Prof. Dr. Yunus YILDIRIM
Assoc. Prof. Dr. Yuliya GORELOVA
Assoc. Prof. Dr. Yurdağül DİKMEN
Assoc. Prof. Dr. Yusuf CAN
Assoc. Prof. Dr. Zarife SEÇER
Assist. Prof. Dr. Adem SORUÇ
Assist. Prof. Dr. Ahmet AĞIR
Assist. Prof. Dr. Ahmet YIKMIŞ
Assist. Prof. Dr. Ahmet Faruk LEVENT
Assist. Prof. Dr. Alper Cenk GÜRKAN
Assist. Prof. Dr. Aysel GÜNEY
Assist. Prof. Dr. Ayşegül Şükran ÖZ
Assist. Prof. Dr. Bedriye AK
Assist. Prof. Dr. Birgül CERİT
Assist. Prof. Dr. Bora DEMİR
Assist. Prof. Bülent ERUTKU
Assist. Prof. Dr. Çiğdem ASLAN
Assist. Prof. Dr. Dilek İNAL
Assist. Prof. Dr. Duygu Harmandar DEMİREL
Assist. Prof. Dr. Emre EV ÇİMEN
Assist. Prof. Dr. Elena GRIGORIEVA
Assist. Prof. Dr. Esin TEZBAŞARAN
Assist. Prof. Dr. Estelle DAVUTOĞLU
Assist. Prof. Dr. Faruk KURAL
Assist. Prof. Dr. Güneş YAVUZ
Assist. Prof. Dr. Görsev SÖNMEZ
Assist. Prof. Dr. Hatice Kübra GÜLER
Assist. Prof. Dr. Hülyla KULAKÇI
Assist. Prof. Dr. Iconomescu TEODORA-MIHAELA
Assist. Prof. Dr. Irina SOLODKOVA
Assist. Prof. Dr. Grazyna Kilianska-Przybylo
Assist. Prof. Dr. Gülbahar KORKMAZ ASLAN
Assist. Prof. Dr. John Betsas
Assist. Prof. Dr. Kenan DİKİLİTAŞ
Assist. Prof. Dr. Leyla ULUS
Assist. Prof. Dr. Marina MOSOLKOVA
Assist. Prof. Dr. Mehmet DEMİREL
Assist. Prof. Dr. Mehmet Ali HAMEDOĞLU
Assist. Prof. Dr. Mehmet ULUKAN
Assist. Prof. Dr. Michail Kalogiannakis
Assist. Prof. Dr. Muammer Ergün
Assist. Prof. Dr. Murat ÖZMADEN
Assist. Prof. Dr. Mustafa ALTINKÖK
Assist. Prof. Dr. Mustafa OTRAR
Assist. Prof. Dr. Mustafa ÜREY
Assist. Prof. Dr. Müfit ŞENEL
Assist. Prof. Müge GÖKER
Assist. Prof. Nazlı Gülgün ELİTEZ
Assist. Prof. Dr. Nevin ÇITAK BİLGİN
Assist. Prof. Dr. Noemi KERESZTES
Assist. Prof. Dr. Nuran AKYURT
Assist. Prof. Dr. Nuriye YILDIRIM ŞİŞMAN
Assist. Prof. Dr. Özlem İLKER ETUŞ
Assist. Prof. Dr. Recep CENGİZ
Assist. Prof. Dr. Semra Kıranlı GÜNGÖR
Assist. Prof. Dr. Seunghwan LEE, Kookmin University
Assist. Prof. Dr. Sevil ALBAYRAK
Assist. Prof. Dr. Sezer KÖSE BİBER
Assist. Prof. Dr. Sibel ÖZAFŞARLIOĞLU SAKALLI
Assist. Prof. Dr. Suzan ORHAN
Assist. Prof. Dr. Tiffany FULLER
Assist. Prof. Dr. Tuğba Seda ÇOLAK
Assist. Prof. Dr. Üzeyir ÇAĞLAR
Assist. Prof. Dr. Wenyu LIU
Dr. Sophia ANASTASIOU
Dr. Tengku Fadilah Binti Tengku KAMALDEN
Dr. Kipchumba BYRON
Dr. Samantha SEITER
Dr. Ferman KÖNÜKMAN
Dr. Ayşegül NERGİS
Dr. Mustafa Sait ERZEYBEK

Karamanoğlu Mehmetbey University, Turkey
İstanbul University, Turkey
Hacettepe University, Turkey
Niğde Ömer Halisdemir University, Turkey
Boğaziçi University, Turkey
Marmara University, Turkey
Ondokuz Mayıs University, Turkey
Muğla Sıtkı Koçman University, Turkey
Manisa Celal Bayar University, Turkey
Abant İzzet Baysal University, Turkey
İstanbul University, Turkey
Kazan Federal University, Russian Federation
Mersin University, Turkey
University of Western Macedonia, Greece
University of Maribor, Slovenia
Ankara University, Turkey
Abant İzzet Baysal University, Turkey
Adıyaman University, Turkey
Mersin University, Turkey
Kazan Federal University, Russian Federation
Sakarya University, Turkey
Muğla Sıtkı Koçman University, Turkey
İstanbul University, Turkey
Sakarya University, Turkey
İstanbul University, Turkey
Abant İzzet Baysal University, Turkey
Marmara University, Turkey
Gazi University, Turkey
Bilecik Seyh Edebali University, Turkey
Mustafa Kemal University, Turkey
Abant İzzet Baysal University, Turkey
Abant İzzet Baysal University, Turkey
Çanakkale 18 Mart University, Turkey
Marmara University, Turkey
İstanbul University, Turkey
İstanbul University, Turkey
Dumlupınar University, Turkey
Eskişehir Osmangazi University, Turkey
Kazan Federal University, Russian Federation
İstanbul University, Turkey
TOBB Ekonomi ve Teknoloji University, Turkey
Yeditepe University, Turkey
İstanbul University, Turkey
Hasan Kalyoncu University, Turkey
Düzce University, Turkey
Bülent Ecevit University, Turkey
University Dunarea De Jos From Galati, Romania
Kazan Federal University, Russian Federation
University of Silesia, Poland
Pamukkale University, Turkey
University of Western Macedonia, Greece
Bahçeşehir University, Turkey
İstanbul University, Turkey
Kazan Federal University, Russian Federation
Dumlupınar University, Turkey
Sakarya University, Turkey
Adnan Menderes University, Turkey
University of Crete, Greece
Kastamonu University, Turkey
Adnan Menderes University, Turkey
Akdeniz University, Turkey
Marmara University, Turkey
Karadeniz Teknik University, Turkey
Ondokuz Mayıs University, Turkey
Marmara University, Turkey
Sakarya University, Turkey
Abant İzzet Baysal University, Turkey
Szeged University, Hungary
Marmara University, Turkey
Düzce University, Turkey
İstanbul University, Turkey
Manisa Celal Bayar University, Turkey
Eskişehir Osmangazi University, Turkey
South Korea
Kırıkkale University, Turkey
İstanbul University, Turkey
Uşak University, Turkey
Sakarya University, Turkey
N. Carolina Agricultural&Tecnical State University, USA
Düzce University, Turkey
Gazi University, Turkey
Dalian Maritime University, China
Business School, TEI of Central Greece
Universiti Putra, Malaysia
North Carolina A & T State University, USA
Oxford University, UK
Qatar University, Qatar
Yeni Yüzyıl University, Turkey
Dumlupınar University, Turkey

TABLE OF CONTENTS

Investigating the Sources of Collective Efficacy in Group Work of Preservice Science Teachers	1
The Effect of Collective Efficacy on Group Performance regarding Preparing Science Lesson Plans	5
Lise Öğrencilerinin Potansiyel Enerji Kavramına Yönelik Bilişsel Yapılarının Araştırılması	10
Fen Bilimleri Öğretmen Adaylarının Girişimci Özelliklerinin Sanal Zorbalıkla Baş Etme Stratejileri Açısından İncelenmesi	17
Investigation of Pre-service Elementary Science Teachers and Pre-service Primary School Teachers Opinions about Project Based Learning and Problem Based Learning	25
Öğretmen Adaylarının Bilimsel Bir Araştırma Tasarlayabilme Durumları ve Görüşlerinin Belirlenmesi	30
Madde ve Isı Ünitesi'nin Öğretiminde Kullanılan Eğitsel Oyunların Öğrenci Başarısı Üzerine Etkisi	36
Eğitsel Oyunların Fen Bilgisi Dersinde Kullanımının Öğrenci Motivasyonu ve Derse Tutumuna Etkisi	42
Sınıf Öğretmeni Adaylarının Derslere Yönelik Tutum ve Motivasyonlarında Eğitsel Oyunların Etkisinin Belirlenmesi	51
High School Students' Metaphorical Perceptions about the Concept of Physics	61
Fen Bilimleri Konularının Günlük Hayattaki Yeri Dersinin Öğretmen Adaylarının Kavram ile Bağlam İlişisini Oluşturabilmeleri Üzerine Etkisi	70
Middle School Students' Mental Models of the Water Cycle	77
Pre-service Science Teachers' Skills on Problem/Issue Analysis in Environmental Education	81
Examination of Seventh Grade Students' Self-Efficacy Beliefs towards Scientific Literacy in Terms of Some Variables	85
Matematik Öğretmen Adayları ile STEM Etkinlik Örneği: Köprü Yapımı	90
Matematik Öğretmen Adayları ile Bilimin Doğası Etkinlik Örneği: Yeni Toplum Etkinliği	98
Application of Draw an Engineer Test (DAET) for a Better Understanding of Middle School Students' Conceptions of Engineering	104
Different Aspects of Function in Pre-service Mathematics Teachers' Function Lesson Plans	118
Identity Development of Novice Teachers of Mathematics: A Longitudinal Study	125
Determination of the Statistical Literacy Differences between Mathematics and Science Teachers	132
How the Seventh Grade Students Visualize Atomic Structure and Models*	139
Measuring Students' Emotions in Science Courses: The Achievement Emotions Questionnaire- Science	146
Effect of Documentary Films on Students' Attitude toward Science	155
Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının STEM Eğitime Yönelik Metaforik Algıları	161
Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Sosyobilimsel Konulardaki Pedagojik Alan Bilgilerinin İçerik Temsil Formu ile İncelenmesi	170
Fen Bilimleri Öğretmen Adaylarının Antibiyotik Direncini Açıklayabilme Durumlarının İncelenmesi	175
Üniversite öğrencilerinin matematiğe yönelik kaygı ve tutumları: Türkiye ve İspanya karşılaştırması	182
Engineering Faculty Students Attitude, Motivation and Self-Efficacy toward Chemistry	187
Increasing Engineering Students Role as a Renewable Energy Agents Using Participatory Learning and Action	193
Internet Based Electronics Distributed Control System Laboratory in Polytechnic Vocational Education	198
Üniversite Öğrencilerinin Bilgisayarda Oyun Oynama Alışkanlıkları ve Bilgisayar Oyun Tercihlerinin İncelenmesi: Sakarya Üniversitesi Örneği	203
Gifted students' engagement in science classes	211
Lisansüstü Öğrencilerin Çevrimiçi Ortamlarda Topluluk Hissi Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi	217

The Importance of Social and Emotional Development of Primary School Children in the Learning Process of Literacy Skills	222
Bilgisayar Destekli Eğitimin İlke, Amaç, Yarar ve Sınırlılıklar Açısından Değerlendirilmesi*	228
Eğitim Kurumlarında Görülen Toplumsal Cinsiyet Konusunun Farklı Kuramlar Açısından Değerlendirilmesi*	232
Using of CAD Training Program to Retrain Specialists Taking into Account their Adaptation in Labor Market	238
Psikolojik Belitilerin Yordayıcısı Olarak Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi	245
Öğretmenlerin Okullarındaki Yaşam Kalitesine İlişkin Algılarının İncelenmesi*	255
Haz Erteleme ile Boyun Eğme Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	273
Sosyal Anksiyete-Reddedilme Duyarlılığı ve Psikolojik Belirtilerin Yapısal Eşitlik Modeliyle İncelenmesi	281
Don't Bother Your Pretty Little Head Otherwise You can't Enjoy Life	287
Is Happiness Priceless? Valuing Happiness can Lead to Unhappiness	293
Öğretmen Adaylarının Kişilik Yapılarına Göre Akademik Branş Memnuniyetleri ve Öğretmenliğe Hazır Olma Durumları	299
Öğretmen Adaylarının Değişime Hazır Olma Durumları ile Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimleri	304
The Role of Experiential Avoidance and Mindfulness on Self-Esteem Levels of METU Students	310
Loneliness, Mindfulness, Daily Online Social Networking Time and Duration of Romantic Relationship with regard to Problematic Internet Use	314
Özel yetenekli ortaokul öğrencilerinde okul tükenmişliğinin değerlendirilmesi*	317
A Continuing Professional Development Program on Designated Person Ashore (DPA) Position in Ship Management Companies	325
Developing A Maritime Course on Human Reliability Assessment in Shipboard Operations Via Problem-Based Gaming Practices	329
Türkiye’de Psikolojik Danışman Eğitimi ve Karşılaşılan Sorunlar: Güncel Bir Durum Değerlendirmesi	335
Affetme Esnekliği ile Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	341
Bolonya Süreci Temelinde Evrensel Tasarım İlkeleri Dersi*	349
Analysis of the Departments of Interior Architecture and Educational Programs in Turkey	355
Görsel Sanatlar Alanı Öğrencilerinin Eleştirel Düşünce Becerisi Eğilimleri	362
Fitness Merkezi Müşterilerinin Hizmet Kalitesine Yönelik Beklentilerinin Değerlendirilmesi	367
Normal Gelişim Gösteren Çocukların Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocuklarla Rekreatif Etkinlikler Aracılığı ile Kaynaştırılması Sonucunda Oluşan Bakış Açısının İncelenmesi	372
Psychometric Properties of the Spanish Version of the Situational Motivation Scale (SIMS) in Physical Education Lessons	380
Effects on Schoolchildren's Social Skills through a TPSR Model-based Programme in Physical Education	385
Aile Yanında Yaşayan ve Yaşamayan Çocukların Rekreatif Etkinliklere Katılımlarının Önündeki Engellerin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi	390
Ectopic Pregnancy Simulation Scenerio for Approaching Acute Abdominal Pain; A Teaching module for Medical Students	401
Tıp Öğrencilerinin Tıpta Bilimsel Okuryazarlık Hakkındaki Bilgi Düzeyleri	404
Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın Gençlere Sunduğu Gençlik Projelerinin Değerlendirilmesi	407
Marmara Bölgesi'ndeki İzci Liderlerinin İzcilik Faaliyetlerine Katılım Nedenleri Ve Motivasyonel Faktörlerin Analizi*	410
Farklı Ortaöğretim Programlarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Beden Eğitimi ve Spor Dersine İlişkin Tutumları	416

Olimpiyat Şampiyonu Türkiye İşitme Engelli A Milli Erkek Hentbol Takımının Fiziksel Ve Fizyolojik Özelliklerinin Değerlendirilmesi	422
Geleneksel Türk Okçuluğuna Genel Bakış	429
Evsel Katı Atıkların Açık Hava Rekreasyon Alanlarına Etkileri	435
Lise Öğrencilerinin Akademik Gütülenme ile Beden Eğitimi Dersine Olan Tutumlarının İncelenmesi	445
Spor Yapma Durumu Ve Spor Yapma Süresine Göre Yalnızlık, Mobil Telefon, İnternet Ve Oyun Bağımlılığının İncelenmesi	451
Üniversiteye Hazırlanan Öğrencilerde Sosyal Görünüş Kaygısının Spor Yapan ve Yapmayan Açısından İncelenmesi	455
Yetişkinlerin İnternet Kullanma Durumu ve Bazı Sosyo-Demografik Değişkenler ile İlişkisi	461
Hemşirelik Mezunlarının Mezuniyet Sonrası Profilleri	467
Üniversite Öğrencilerinin Yabancılaşma Düzeyleri İle Sosyal Destek Sistemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	472
Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Öz-Düzenleme Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi	477
Hemşirelik Öğrencilerinin Takım Çalışmasına Dayalı Öğrenme Yöntemine İlişkin Görüşleri	481
Hemşirelik Öğrencilerinin Yaşam Becerilerinin Bazı Demografik Özelliklerine Göre İncelenmesi	485
Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi	489
A Review of the Attitudes of the Academic and Administrative Personnel Employed in a Foundation University to Time Management	493
Hemşirelik Öğrencilerinin Klinik Deneyim Ve Eleştirel Düşünme Becerisinin Hemşirelik Tanılarını Algılama Düzeyine Etkisi	498
Ortaokul Öğrencilerinde Bilgisayar Bağımlılığının Fiziksel Sağlık Sorunlarına Etkisinin İncelenmesi	503
Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Spora Karşı Tutumlarının Yaşam Doyum Düzeylerine Ve Psikolojik İyi Olma Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi (Erciyes Üniversitesi Örneği)	508
Bayan Futbolcuların Hayal Etme Düzeylerinin Spora Özgü Başarı Motivasyonuna Etkisinin İncelenmesi	513
Beden Eğitimi Ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Akademik Uyum Düzeylerinin Başarı Yönelimlerine Etkisinin İncelenmesi (Erciyes Üniversitesi Örneği)	517
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu 1 – 4 Sınıf Öğrencilerinin Rekabet Etme Düzeylerinin İncelenmesi (Erciyes Üniversitesi Örneği)	522
Yaşlı Bireylerde Fiziksel Aktivite Seviyelerinin Eğitim Düzeyleri Açısından İncelenmesi	526
Kayseri İli Milli Eğitime Bağlı Ortaokul Öğrencilerinin Obezite Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi.	531
The Effect of Kangoo Jumps On Dynamic Balance Ability and Strength in Badminton Players	536
Determination of dart throwing performance according to laterality and gender	540
Üniversite Öğrencilerin Sosyal Medya Bağımlılığı (Erciyes Üniversitesi Örneği)	543
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Sosyal Girişimcilik, Sosyal İstenirlik ve Özgünlük Düzeylerinin İncelenmesi (Erciyes Üniversitesi Örneği)	547
Kadın ve Erkek Futbolcuların Sporcu Kimlik Algı Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi (Kayseri İli Örneği)	552
Rekreatif Amaçlı Spor Merkezlerine Giden Bireylerin Yaşam Kalitesi Düzeylerinin İncelenmesi (Kayseri İli Örneği)	557
Sporda Sponsorluk Kavramı Çalışmalarının Kategorik Olarak İncelenmesi: Alan yazın Üzerine Bir Araştırma	562
Spor Örgütü Çalışanlarında Örgütsel Güven Algısının İşyeri Yılmazlığı Üzerine Etkisi	569
Spor Örgütü Çalışanlarında Örgütsel Güven Algısının Bireysel Performans Üzerine Etkisi	575
Okçularda Life Kinetik Antrenmanının Dikkat, El-Göz Koordinasyonu Ve Atış Performansı Üzerine Etkisi	580

Göçmen Çocukların Spor Yoluyla Topluma Kazandırılması	588
Ergenlik Dönemi Bireylerin Sosyal Görünüş Kaygıları ile Fiziksel Aktiviteye Yönelik Davranış Değişim Basamakları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	595
Spor Lisesi Öğrencileri ve Diğer Lise Öğrencilerinin Benlik Saygıları İle Fiziksel Aktiviteye Yönelik Davranış Değişim Basamaklarının Karşılaştırılması	600
Hentbolcularda Algılanan Liderlik Davranışının Yaş ve Deneyim Açısından İncelenmesi	604
Examining Turkish EFL learners' Use of Conjunctions: Their Merits and Limits in Persuasive Writing	609
Think Aloud: A Useful Reading Technique to Mirror Successful Readers' Mental and Thought Processes	615
Fostering Learners' Communicative Competence in an EFL Classroom through Culturally-Based Reading Texts	624
Developing and Implementing Listening and Speaking Tests for High School Learners in Turkey	633
Evaluation of the English Course books: Young and Beginner	636
A General Education 4.0 Framework for Future Education Institutions	638
Sosyal Medya Bağımlılığı ve Bilişsel Hatalar İlişkisi	645
Örgüt Kültürünün Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerindeki Etkisi	654
Duygusal Zekanın Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerine Etkisi: Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi Örneği	658
Türkiye'de Eğitim Alanındaki Sözlü Tarihe İlişkin Çalışmaların İncelenmesi	662
Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Uygulaması Dersine Yönelik Görüşleri	669
Ortaokul Öğrencilerinin Seçmeli Ders Tercihlerine Etki Eden Faktörlerin Araştırılması	676
Critical Thinking in Relation with Educational Technologies	685
Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Beşinci Sınıf Ders Kitaplarına İlişkin Görüşleri	693
Tarih Öğretiminde Arşiv Belgesi Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Derse Karşı Tutumlarına Etkisi	701
Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Mesleki Gelişmeleri Takip Etme ve Uygulama Durumları	708
High School Graduates' Perceptions of Online Studying: A Qualitative Study of Future Students Familiarity and Intentions for Online Studying	715
Sınıf Öğretmenleri ve İlkokul Velilerinin Veli Kavramına Yönelik Metaforik Algılarının İncelenmesi	721
Bağlamsal Öğrenme Ortamında Geogebra Yazılımı Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi ve Öğrenci Görüşleri	736
The Influence of Organizational Culture and Grit Towards Organizational Citizenship Behaviour in Education Institution	742
Pre-Service Physics Teachers' Difficulties with Controlled Experiments in The Physics Laboratory	753

Özel yetenekli ortaokul öğrencilerinde okul tükenmişliğinin değerlendirilmesi*

Zeynep Demirel^{a1}, Nüket Afat^b

^aMilli Eğitim Bakanlığı, Uzm. Psikolojik Danışman, İstanbul, Türkiye

^bDr. Öğr. Üyesi.; İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Özet

Bu araştırmanın amacı, özel yetenekli ortaokul öğrencilerinin okul tükenmişlik düzeylerini cinsiyet, sınıf düzeyi, okul öncesi eğitim alma durumu ve ilkokulda öğretmen değiştirme değişkenlerine göre incelemektir. İstanbul’ da bulunan çeşitli BİLSEM’ lerde öğrenimlerine devam eden 313 özel yetenekli ortaokul öğrencisinin katıldığı araştırmada, Salmela-Aro, Kiuru, Leskinen, & Nurmi (2009) tarafından geliştirilmiş ve Akın, Sarıçam, Demirci, Yalnız, Yıldız, Usta (2013) tarafından da Türkçeye uyarlanmış “Okul Tükenmişliği Ölçeği” ile demografik değişkenleri belirlemek üzere araştırmacılar tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Öğrencilerin demografik değişkenlere göre okul tükenmişlik düzeylerinin karşılaştırılmasında Mann Whitney U Testi ve Kruskal Wallis H Testi kullanılmıştır. Araştırmada okul tükenmişliği toplam ve okul çalışmalarında tükenme, okuldan kopma ve yetersizlik hissi alt boyutu ile cinsiyet, okul öncesi eğitim alma durumu, sınıf düzeyi değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık görülürken; ilkokulda öğretmen değiştirme değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılaşma görülmemiştir.

Anahtar Kelimeler:

Özel yetenek, okul tükenmişliği, BİSEM, okul öncesi eğitim

1. Giriş

Eğitim zaman içerisinde farklı şekillerde ifade edilmiştir. Fakat özünde eğitim çevrede gerekli düzenlemelerin yapılmasıyla bireyde istendik hedeflerle bireyin davranışlarında değişiklik meydana getirme, sonucunu ise çeşitli yöntemlerle ölçerek irdelemeyi içeren programlı bir süreçtir (Sönmez, 2009). Eğitim-öğretim süreci bireylerin yaşamındaki en önemli aşamalardan biridir. Eğitim ailede başlar, okulla devam eder ve yaşam boyu da sürer. Yeşilyaprak (2010)’ a göre eğitim bireylerin tüm yönleriyle bir bütünlük içerisinde kendisi ve toplum için en yararlı şekilde geliştirilmesi süreci olarak tanımlanmaktadır. Toplumların en önemli işlevlerinden biri olan kültür faaliyetlerini ilerletmek ve devamlılığını sağlamak, yetiştirmek üzere olduğumuz kuşağın eğitim ve öğrenimi ile olmaktadır (Yavuzer, 2013). Okullar bu eğitim- öğretim sürecinin merkezinde olan en önemli kurumlardır. Çocuklar için okul hayatına başlamak farklı bilgiler öğreneceği, yeni bir dünyanın içerisinde olmaktır. Artık aileden ayrı sosyal bir yaşama giren çocuk pek çok açıdan da değişiklikler gösterecektir (Yavuzer, 1986). Eğitimde ulaşılan durum kısa bir zaman diliminde gözlemlenmez. Okul sisteminin sonuç unsurunun birey olması sebebiyle okulda ortaya çıkan negatif bir durum toplumu da derinden etkileyecektir. Dolayısıyla eğitimde okulun üstlendiği görev de bu anlamda çok önemli ve büyüktür (Babaoğlan, 2006).

Tükenmişlik 1970’li yıllardan itibaren çeşitli şekillerde tanımlanmış ve farklı açılardan irdelenmiştir. Tükenmişlik iş yaşamında bireyler ile ilgili stres unsurlarına yönelik olarak ortaya çıkan ve uzun süren psikolojik bir semptom örüntüsüdür. Duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı olarak üç boyutludur (Maslach, Schaufeli ve Leither, 2001). Türkiye’de ise tükenmişlik araştırmaları 1990’larda ortaya çıkmıştır (Şıklar ve Tunalı, 2012). Önceleri daha çok iş yaşamı ile özdeşleştirilmiş olan tükenmişlik daha

¹İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalında hazırlanmış yüksek lisans tezinin bir bölümüdür.

¹Corresponding author’s address: Milli Eğitim Bakanlığı, Uzm. Psikolojik Danışman, İstanbul, Türkiye
e-mail:

sonraları boyutlarını genişletmiştir. Kaya- Göktepe (2016) tükenmişliğin çalışma yaşamının yanında günlük yaşamda da ortaya çıktığını söylemiştir. Tükenmişliğin tek başına iş hayatında görülebilecek bir durum olduğunu ifade etmenin ve bu perspektiften bakmanın bu olgunun değerlendirilmesi açısından eksik kalacağını belirtmiştir.

Tükenmişliğin öğrenciler kapsamında ele alınması ve yapılan araştırmalar yeni yeni ortaya çıkmakta ve öğrencilerin okul ile alakalı etkileşimi, ilişkisi ve süreç içerisindeki deneyimlerinden ortaya çıkan bir olgu olduğu için okul tükenmişliği şeklinde isimlendirilmektedir (Aypay, 2012). Türkiye’de ilköğretimden itibaren yoğun bir sürece giren öğrencilerin, aile ve öğretmenlerinin talepleri ile ilgili uğraş vermeleri hem de merkezi sınavlara hazırlanma sorumlulukları öğrencileri kısa süreli olmayan bir stres sürecine sokmaktadır (Kutsal, 2009). Öğrenciler gün geçtikçe hem çevreden hem de aileden gelen farklı taleplerle karşı karşıya kalmakla birlikte günümüzde artan stres faktörleri de öğrencileri zorlamaktadır. Dolayısıyla bu süreçte öğrencilerde okul tükenmişliği görülebilmektedir.

Okul tükenmişliği, öğrencilerde okul hayatında süreklilik arz eden stres unsurlarının ortaya çıkardığı bir durumdur (Aypay, 2017). Stresin fazla ve devamlı olduğu bir ortam tüm bilişsel yetilerimizi etkin, nitelikli ve faydalı bir şekilde üst seviyelerde devam ettirmemize direkt ket vurmaktadır. Aynı zamanda yoğun stres, hislerimiz ve eylemlerimizde yarattığı düzensizlikler yoluyla da var olan potansiyelin değerlendirilememesine sebep olmaktadır (Baltaş ve Baltaş, 2013). Öğrenciler bağlamında tükenmişlik hem ailenin okul ile ilgili çeşitli zorlamalarından dolayı ruhsal bir süreç şeklinde ortaya çıkarken diğer taraftan ders, ödev ve bütünüyle okul faaliyetlerinden dolayı görülen fiziksel ve ruhsal bir durum olarak görülmektedir (Aypay, 2011).

Eğitim- öğretim süreci çocukların yaşamında önemli bir yere sahiptir. Bu süreçte bireyleri çeşitli faktörler etkilemekte ve kimi zaman çocuklarımız okula karşı isteksizlik ve okuldan uzaklaşma yaşayabilmektedir. Özellikle de çeşitli donanımlarla dünyaya gelen ve doğuştan getirdikleri yetenekleri ile farklılaşan özel yetenekli çocuklarda okul yaşamı ve bu süreci etkileyen unsurları araştırmak son derece önem arz etmektedir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, özel yetenekli ortaokul öğrencilerinin okul tükenmişlik düzeylerini bazı değişkenler açısından incelemektir.

2. Yöntem

Özel yetenekli öğrencilerin okul tükenmişliğini çeşitli değişkenler açısından incelemeyi amaçlayan bu araştırmanın modeli “betimleyici tarama modeli” dir. Genel tarama modeli ile ilgili olarak fazlaca sayıda elemanı içerisine alan araştırmanın içerisinde evren hakkında bir sonuca ulaşmak amaçlanır. Betimleyici modelde değişkenler tek tek tanıtılır (Karasar, 2010).

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini 2017-2018 eğitim- öğretim yılında İstanbul ilindeki Bilim ve Sanat Merkezleri’nde eğitim alan özel yetenekli 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem grubu ise basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle, 2017- 2018 eğitim- öğretim yılında Bahçelievler İTO Bilim ve Sanat Merkezi’ inde 132 öğrenci, Beşiktaş Bilim Sanat Merkezi’nde 78 öğrenci, Ataşehir Bilim ve Sanat Merkezi’nde 82 öğrenci, Başakşehir Bilim ve Sanat Merkezi’nde 14 öğrenci ve Kadıköy Bilim ve Sanat Merkezi’nde eğitimlerine devam eden 7 öğrenci olmak üzere toplam 313 özel yetenekli ortaokul öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırma kapsamındaki özel yetenekli olan öğrencilerin 133’ ünü (%42,5) kız öğrenciler oluştururken, 180’ini (57,5) erkek öğrenciler oluşturmaktadır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada amaçlar doğrultusunda veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” ve öğrencilerin okul tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi için ise, Salmela-Aro, Kiuru, Leskinen ve Nurmi (2009) tarafından geliştirilmiş ve Akın, Sarıçam, Demirci, Yalnız, Yıldız ve Usta (2013) tarafından da Türkçeye uyarlanmış “Okul Tükenmişliği Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı ölçeğin bütünü için .85, okul ödevlerinde tükenme alt boyutu için .73, okul anlamına karşı soğuma alt boyut için .69, okulda yetersizlik duygusu alt boyutu için .60 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin test-tekrar test güvenirliği için ölçek üç hafta ara ile aynı çalışma grubundan 69 öğrenciye tekrar uygulandığında, iki uygulama arasındaki korelasyon katsayısı ölçeğin bütünü için .75 olarak hesaplanmıştır. Ölçek çocukların ve ergenlerin okul tükenmişlik düzeylerini belirlemeye yönelik geliştirilen ve kişinin kendisi hakkında bilgi vermesi esasına dayalı olan bir ölçme aracıdır. Ölçek 9 maddeden ve üç boyuttan oluşmaktadır.

Ters puanlanan madde bulunmayan ölçekten alınan yüksek puan, yüksek düzeyde okul tükenmişliği olduğunu göstermektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 54, en düşük 9'dur. Ölçek alt boyutlara ilişkin puan vermektedir.

Okul çalışmalarında tükenme	1,4,7,9
Okuldan kopma	2,5,6
Yetersizlik hissi	3,8

Bu araştırma kapsamında ise 'Okul Tükenmişliği Ölçeği' için Cronbach Alfa değeri .872, okul çalışmalarından tükenme alt boyutu için .784, okuldan kopma alt boyut için .805 ve yetersizlik hissi alt boyut için .381 olarak bulunmuştur.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS 21.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Öncelikli olarak veriler tanımlayıcı istatistik (Yüzde, Sayı, Aritmetik Ortalama) yöntemleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Daha sonra verilerin analizinde parametrik ve parametrik olmayan testlerin hangisinin uygun olup olmadığını tespit etmek için Kolmogorov-Smirnov testleri ve çarpıklık (skewness) değerlerine bakılmıştır ve verilerin normal dağılım göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu kapsamda analizlerde parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Ölçek puanları ile özel yetenekli ortaokul öğrencilerinin demografik verilerindeki gruplar arası farklılık olup olmadığını belirlemek için, iki grup olan değişkenlerde Mann-Whitney U testi ve ikiden fazla değişkeni olan gruplarda ise Kruskal-Wallis H testi kullanılmıştır. Yapılan analizler $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirilip yorumlanmıştır.

3. Bulgular

Araştırmada öncelikle özel yetenekli ortaokul öğrencilerinin Okul tükenmişliği ölçeği ve okul çalışmalarından tükenme, okuldan kopma ve yetersizlik hissi alt boyutlarından aldıkları puanlara ilişkin betimsel istatistikler verilmiştir. Daha sonra ise söz konusu değişkenlere göre okul tükenmişliği düzeyinin farklılaşp farklılaşmadığı test edilmiştir.

Tablo 1: Okul Tükenmişliği Ölçeği İçin Betimsel İstatistik Sonuçları

Ölçek	\bar{x}	ss	Minimum	Maximum
Okul Tükenmişliği Düzeyi	21,62	10,80	9,00	54,00

Araştırmada "Okul Tükenmişliği Ölçeği" ve "Kişisel Bilgi Formu" 313 özel yetenekli ortaokul öğrencisine uygulanmıştır. Örneklemden elde edilen Okul Tükenmişliği puan ortalaması ($\bar{x}=21,62$ $ss=10,80$)'dır. Altı dereceli puanlamaya sahip 9 maddeden oluşan ve en düşük puan 9, en yüksek puan 54 olabilen Okul Tükenmişliği ölçeğinde ters puanlanan madde bulunmamaktadır. Ayrıca ölçekten elde edilen yüksek puan, yüksek düzeyde okul tükenmişliği olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 2: Okul Tükenmişliği Ölçeği Alt Boyutları İçin Betimsel İstatistik Sonuçları

Ölçek Alt Boyutlar	\bar{x}	ss	Minimum	Maximum
Okul Çalışmalarından Tükenme	2,31	1,32	1,00	6,00
Okuldan Kopma	2,50	1,49	1,00	6,00
Yetersizlik Hissi	2,46	1,31	1,00	6,00

Tablo 2' de görüldüğü üzere örneklemden elde edilen OTÖ puanlarına bakıldığında; Okul Çalışmalarından Tükenme alt boyutu madde puan ortalaması 2,31 ($ss=1,32$), Okuldan Kopma alt boyutuna ilişkin madde puan ortalaması 2,50 ($ss=1,49$) ve Yetersizlik Hissi alt boyutuna ilişkin madde puan ortalaması 2,46 ($ss=1,31$) olarak bulunmuştur. Tablo 2' de sunulduğu üzere en yüksek madde puan ortalamasına sahip alt boyut Okuldan Kopma alt boyutudur. En düşük madde puan ortalamasına sahip alt boyut ise Okul Çalışmalarından Tükenme'dir.

Tablo 3: Özel Yetenekli Öğrencilerin Okul Tükenmişlik Ölçeğine İlişkin Puanlarının Cinsiyetlerine Göre Değerlendirilmesi

Ölçek ve Alt Boyutlar	Cinsiyet	n	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	Z	p
Okul Tükenmişliği Toplam	Kız	133	143,39	19071,00	10160,000	-2,289	,022*
	Erkek	180	167,06	30070,00			
	Toplam	313					
Okul Çalışmalarından Tükenme Alt Boyut	Kız	133	143,36	19066,50	10155,500	-2,308	,021*
	Erkek	180	167,08	30074,50			
	Toplam	313					
Okuldan Kopma Alt Boyut	Kız	133	144,35	19198,00	10287,000	-2,146	,032*
	Erkek	180	166,35	29943,00			
	Toplam	313					
Yetersizlik Hissi Alt Boyut	Kız	133	150,06	19957,50	11046,500	-1,184	,236
	Erkek	180	162,13	29183,50			
	Toplam	313					

Tablo 3’de görüldüğü üzere, özel yetenekli öğrencilerin okul tükenmişliği puanlarının cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla yapılan Mann Whitney U testinin sonucunda; kız ve erkek grupları arasında okul tükenmişliği puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p=0,022<0,05$).

Tablo 4: Özel Yetenekli Öğrencilerin Okul Tükenmişlik Ölçeğine İlişkin Puanlarının Sınıf Düzeylerine Göre Değerlendirilmesi

Ölçek ve Alt Boyutlar	Sınıflar	n	Sıra Ort.	X ²	Sd	p
Okul Tükenmişliği Toplam	5. Sınıf	103	139,15	16,238	3	,001*
	6. Sınıf	156	159,10			
	7. Sınıf	38	163,92			
	8.Sınıf	16	235,03			
	Toplam	313				
Okul Çalışmalarından Tükenme Alt Boyut	5. Sınıf	103	137,24	18,384	3	,000*
	6. Sınıf	156	158,47			
	7. Sınıf	38	171,17			
	8.Sınıf	16	236,19			
	Toplam	313				
Okuldan Kopma Alt Boyut	5. Sınıf	103	140,80	11,323	3	,010*
	6. Sınıf	156	161,62			
	7. Sınıf	38	156,03			
	8.Sınıf	16	218,56			
	Toplam	313				
Yetersizlik Hissi Alt Boyut	5. Sınıf	103	148,67	9,145	3	,027*
	6. Sınıf	156	154,38			
	7. Sınıf	38	164,00			
	8.Sınıf	16	219,56			
	Toplam	313				

Ayrıca, erkek öğrencilerin okul tükenmişliği düzeylerinin (sıra ort.=167,06), kız öğrencilerden (sıra ort.=143,39), anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca okul tükenmişliğinin alt boyutu okul çalışmalarından tükenme ($p=0,021<0,05$) ve okuldan kopma alt boyutu ($p=0,032<0,05$) ile kız ve erkek grupları arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Yetersizlik hissi alt boyutunda ($p=0,236>0,05$) ise anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Erkek öğrencilerin okul çalışmalarından tükenme alt boyut puanı (sıra ort.= 167,08) ile okuldan kopma alt boyut puanı (sıra ort.= 166,35) kız öğrencilerin okul çalışmalarından tükenme alt boyut

puanı (sıra ort.= 143,36) ile okuldan kopma alt boyut puanından (sıra ort.= 144,35) daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 4’de görüldüğü üzere, özel yetenekli öğrencilerin okul tükenmişliği toplam ve tüm alt boyutlarına ilişkin puanlarının sınıf düzeylerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H testinin sonucunda; özel yetenekli öğrencilerin sınıf düzeyleri arasında okul tükenmişliği toplam ($X^2=16,238$; $p=0,001<0,05$), okul çalışmalarından tükenme alt boyut ($X^2=18,384$; $p=0,000<0,05$), okuldan kopma alt boyut ($X^2=11,323$; $p=0,010<0,05$) ve yetersizlik hissi alt boyut ($X^2=9,145$; $p=0,027<0,05$) puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bu işlemin ardından görülen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney U testi uygulanmış ve gruplar arasında tek tek karşılaştırma yapılmıştır. Yapılan bu çoklu karşılaştırmalar sonucunda farkın; özel yetenekli 5. sınıf ve 8.sınıf ($U=315,500$), 6.sınıf ve 8.sınıf ($U=626,500$), 7. sınıf ve 8. sınıf ($U=185,500$) öğrencileri arasında olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte 8.sınıf öğrencilerinin (sıra ort.=91,78) okul tükenmişliği puanı 5.sınıf öğrencilerine (sıra ort.= 55,06) oranla daha yüksek olduğu görülmektedir ($p=0,000<0,05$). Diğer bir karşılaştırmada ise 8.sınıf öğrencilerinin (sıra ort.=125,34) okul tükenmişliği 6.sınıf öğrencilerine (sıra ort.=82,52) oranla daha yüksek bulunmuştur ($p=0,001<0,05$). Yine 8.sınıf öğrencilerin (sıra ort.=34,91) okul tükenmişliği 7.sınıf öğrencilerine (sıra ort.=24,38) oranla daha yüksek olduğu görülmektedir ($p=0,025<0,05$). Okul çalışmalarında tükenme alt boyutundaki farkın; özel yetenekli 5. sınıf ve 8.sınıf ($U=315,000$), 6.sınıf ve 8.sınıf ($U=608,500$), 7. sınıf ve 8. sınıf ($U=185,500$) öğrencileri arasında olduğu bulunmuştur. Okuldan kopma alt boyutundaki farkın; özel yetenekli 5. sınıf ve 8.sınıf ($U=413,000$), 6.sınıf ve 8.sınıf ($U=782,500$), 7. sınıf ve 8. sınıf ($U=195,500$) öğrencileri arasında olduğu bulunmuştur. Yetersizlik hissi alt boyutundaki farkın ise yine özel yetenekli 5. sınıf ve 8.sınıf ($U=450,000$), 6.sınıf ve 8.sınıf ($U=716,000$), 7. sınıf ve 8. sınıf ($U=209,000$) öğrencileri arasında olduğu bulunmuştur. Okul tükenmişliğinin tüm alt boyutlarında ortaya çıkan bu farklılaşma ‘8. sınıf’ lehine anlamlıdır. Bu bağlamda 8.sınıfların okul tükenmişliği ve alt boyutlarına ilişkin tükenmişliklerinin daha fazla olduğu söylenebilir.

Tablo 5: Özel Yetenekli Öğrencilerin Okul Tükenmişlik Ölçeğine İlişkin Puanlarının Okul Öncesi Eğitim Alması Durumuna Göre Değerlendirilmesi

Ölçek ve Alt Boyutlar	Okul Öncesi Eğitim	n	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	Z	p
Okul Tükenmişliği Toplam	Evet	285	153,76	43822,50	3067,500	-2,021	,043*
	Hayır	28	189,95	5318,50			
	Toplam	313					
Okul Çalışmalarından Tükenme Alt Boyut	Evet	285	153,66	43792,00	3037,000	-2,100	,036*
	Hayır	28	191,04	5349,00			
	Toplam	313					
Okuldan Kopma Alt Boyut	Evet	285	154,97	44166,50	3411,500	-1,278	,201
	Hayır	28	177,66	4974,50			
	Toplam	313					
Yetersizlik Hissi Alt Boyut	Evet	285	153,91	43863,50	3108,500	-1,958	,050
	Hayır	28	188,48	5277,50			
	Toplam	313					

Tablo 5’de görüldüğü üzere, özel yetenekli öğrencilerin okul tükenmişliği puanlarının kreşe veya anaokuluna giden ile gitmeyen grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla yapılan Mann Whitney U testinin sonucunda; okul öncesi eğitim alan ile okul öncesi eğitim almayan grup arasında okul tükenmişliği puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p=0,043<0,05$). Okul öncesi eğitim almayan özel yetenekli öğrencilerin (sıra ort.=189,95), okul tükenmişliği düzeylerinin okul öncesi eğitim alan özel yetenekli öğrencilerden (sıra ort.=153,76), anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur. Tablo 4.4.’ de özel yetenekli öğrencilerin okuldan kopma alt boyutu ($p=0,201>0,05$), yetersizlik hissi alt boyutu ($p=0,050=0,050$) ile okul öncesi eğitim alıp almama durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Okul çalışmalarından tükenme alt boyutu ile okul öncesi eğitim alma durumu arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($p=0,036<0,05$). Okul öncesi eğitim almayan özel yetenekli öğrencilerin okul çalışmalarından tükenme alt boyut puanı (sıra ort.= 191,04), okul öncesi eğitim

alan özel yetenekli öğrencilerin puanından (sıra ort.= 153,66) anlamlı derecede daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Tablo 6: Özel Yetenekli Öğrencilerin Okul Tükenmişlik Ölçeğine İlişkin Puanlarının İlkokulda Öğretmen Değiştirme Durumuna Göre Değerlendirilmesi

Ölçek ve Alt Boyutlar	İlkokul Ö. D.	n	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	Z	p
Okul Tükenmişliği Toplam	Evet	159	162,02	25761,00	11445,000	-,998	,318
	Hayır	154	151,82	23380,00			
	Toplam	313					
Okul Çalışmalarından Tükenme Alt Boyut	Evet	159	159,31	25330,50	11875,500	-,462	,644
	Hayır	154	154,61	23810,50			
	Toplam	313					
Okuldan Kopma Alt Boyut	Evet	159	163,08	25929,00	11277,000	-1,218	,223
	Hayır	154	150,73	23212,00			
	Toplam	313					
Yetersizlik Hissi Alt Boyut	Evet	159	161,61	25696,50	11509,500	-,930	,352
	Hayır	154	152,24	23444,50			
	Toplam	313					

Tablo 6’da görüldüğü üzere, okul tükenmişliği puanlarının ilkökulda öğretmen değiştiren özel yetenekli öğrenciler ile değiştirmeyen özel yetenekli öğrencilerin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla yapılan Mann Whitney U testinin sonucunda; ilkökul da öğretmen değiştiren özel yetenekli öğrenciler ile ilkökulda öğretmen değiştirmeyen özel yetenekliler arasında okul tükenmişliği toplam ($p=0,318>0,05$), okul çalışmalarından tükenme alt boyut ($p=0,644>0,05$), okuldan kopma alt boyut ($p=0,223>0,05$) ve yetersizlik hissi alt boyut ($p=0,352>0,05$) puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

4. Tartışma ve Sonuç

Özel yetenekli öğrencilerin okul tükenmişliklerinin cinsiyete göre incelenmesinde anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özel yetenekli erkek öğrencilerin okul tükenmişlik puanı özel yetenekli kız öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. İlgili literatür incelendiğinde doğrudan özel yetenekli öğrencilerin okul tükenmişliğinin incelendiği bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Fakat özel yetenekli olmayan öğrencilerin okul tükenmişliği ile ilgili çeşitli çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalara bakıldığında, erkek öğrencilerin tükenmişlik puanlarının kız öğrencilerden yüksek olduğu ve okul tükenmişliğini yordayan önemli bir değişkenin de cinsiyet olduğunu söyleyen pek çok araştırma sonucu bulunmaktadır (Ören ve Türkoğlu, 2006; Balkıs, Duru, Buluş, Duru, 2011; Gündüz, Çapri, Gökçakan, 2012; Kutsal ve Bilge, 2012; Seçer ve Gençdoğan, 2012; Çapulcuoğlu ve Gündüz, 2013b; Öztan, 2014; Özgen, 2016; Gündüz, 2016; Gündoğmuş, 2017).

Kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha fazla okul tükenmişliği yaşadığı belirtilen çalışmalarda bulunmaktadır (Özbakır, 2015; Demir, 2015; Özdemir, 2015; Çakmak ve Şahin, 2017). Okul tükenmişliğinin cinsiyete göre farklılaşmadığı bulgusuna ulaşan araştırma sonuçları da literatürde yer almaktadır (Sarığöz ve Çermik, 2012; Akıl ve Yazar, 2014; Saka, 2016; Akpınar, 2016). Bu bağlamda alan yazında okul tükenmişliği ve cinsiyet ile ilgili ulaşılan sonuçlar birbirinden farklılık göstermektedir.

Yapılan analizler sonucunda özel yetenekli öğrencilerin okul tükenmişliği düzeylerinin sınıf düzeylerine göre incelenmesinde anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Yapılan çoklu karşılaştırma analizleri sonucunda ‘5. sınıf’ ile ‘8. sınıf’, ‘6. sınıf’ ile ‘8. sınıf’, ‘7. sınıf’ ile ‘8. sınıf’ arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır. 8. sınıfta öğrenim gören özel yetenekli öğrencilerin daha fazla okul tükenmişliği yaşadığı ifade edilebilir. Okul tükenmişliği ortalamalarına bakıldığında sınıf arttıkça tükenmişliğinde arttığı söylenebilir. Literatüre bakıldığında bu araştırma bulgularına benzer sonuçların elde edildiği araştırmaların olduğu görülmektedir (Kutsal, 2009; Kutsal ve Bilge, 2012; Baş, 2012; Öztan; 2014; Demir, 2015; Saka, 2016; Gündoğmuş, 2017).

Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre okul tükenmişliği puanlarının anlamlı bir farklılaşma göstermediği sonucuna ulaşan araştırmalarda bulunmaktadır (Özbakır, 2015; Akpınar, 2016).

Özel yetenekli öğrencilerin okul tükenmişliği puanlarının okul öncesi eğitim alma durumuna göre analizinde anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur. Okul öncesi eğitim almayan özel yetenekli öğrencilerin okul tükenmişliği puanı okul öncesi eğitim alan özel yetenekli öğrencilerin okul tükenmişliği puanından daha yüksek bulunmuştur. Bir çocuğun erken yaşam deneyimleri okula, öğrenmeye ve becerilerine ilişkin tutumlarının üzerinde son derece belirleyici olmaktadır. Okul öncesi dönemde olumlu yaşantılar geçiren çocuk okula, öğrenmeye ve kendi becerilerine ilişkin olumlu tutumlara sahip olacaktır (MEB, 2013). Okul öncesi eğitim, çocukların beden, zihin ve duyu gelişimlerine önemli katkılar sağlayarak onların ilkökula ve okul sürecine uyum sağlamasında önemli bir rol üstlenmektedir (Koçyiğit, 2016). Dolayısıyla çocuğun yaşamında önemli işlevleri olan okul öncesi eğitimin, bu araştırma kapsamında öğrencilerin okul tükenmişliği puanları üzerinde belirleyici bir etmen olduğu ve okul öncesi eğitimin işlevlerinin öğrencilerin okul tükenmişliği düzeylerinde azalma meydana getirdiği söylenebilir.

Özel yetenekli ortaokul öğrencilerinin okul tükenmişliği puan ortalaması bulgusundan hareketle, okul tükenmişliğinin tanınması, önlenmesi ve başa çıkma yollarının kazandırılmasına yönelik anne-babalara ve öğretmenlere eğitim ve seminer çalışmaları yapılabilir. Erkek öğrencilerin okul tükenmişliğinin kız öğrencilerden yüksek olduğu yönündeki bulguya dayanarak, erkek öğrencilerin stres ve kaygılarını bastırmamaları, duygularını dışa vurmaları ile ilgili bireysel veya grupla psikolojik danışma çalışmalarına okul psikolojik danışmanlarınca ağırlık verilebilir.

Kaynakça

- Akıl, E. ve Yazar, T. (2016). Üniversite hazırlık sınıfı öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Electronic Journal of Education Sciences*, 3(6).
- Akın, A., Sarıçam, H., Demirci, İ., Yalnız, A., Usta, F., & Yıldız, B. (2013). Okul Tükenmişliği Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması ve psikometrik özellikleri. *İstanbul 2013 Dünya Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*.
- Akpınar, M. (2016). *Okul tükenmişliği ile akademik stres ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Aypay, A. (2011). İlköğretim ikinci kademe öğrencileri için okul tükenmişliği ölçeği. Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamalarda Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(2), 511-527.
- Aypay, A. (2012). Ortaöğretim öğrencileri için okul tükenmişliği ölçeği. *Kuram ve Uygulamalarda Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2),773-787.
- Aypay, A. (2017). Lisede okul tükenmişliğinin akademik bağlamda ödül bağımlılığı ile yordanması. *Sakarya University Journal of Education*, 7(1), 8-19.
- Babaoğlu, E. (2006). *İlköğretim okulu yöneticilerinde tükenmişlik*. Doktora Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Balkıs, M., Duru, E., Buluş, M., Duru, S. (2011). Tükenmişliğin öğretmen adayları arasındaki yaygınlığı, demografik değişkenler ve akademik başarı ile ilişkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 29(2): 151-165.
- Baltaş, A. ve Baltas, Z. (2013). *Stres ve başa çıkma yolları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çakmak, A. ve Şahin, H. (2017).Ortaokula devam eden öğrencilerin algıladıkları sosyal desteğin okul tükenmişliğine etkisinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(61), 569-582.
- Çapulcuoğlu, U. ve Gündüz, B. (2013b). Lise öğrencilerinde tükenmişliğin cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü ve algılanan akademik başarı değişkenlerine göre incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 12-24.
- Demir, M. (2015). *Okul tükenmişliğinin yordanmasında sınav kaygısı ve akademik başarının etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Gündoğmuş, G. (2017).*Yalnızlık düzeyinin yordanmasında anne- baba tutumları ve okul tükenmişliği*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.

- Gündüz, Z.B. (2016). *Ortaöğretim öğrencilerinin okul tükenmişliği ile kendine saygı ve anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı.
- Gündüz, B., Çapri, B., Gökçakan, Z. (2012). Üniversite öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (19), 38-55.
- Karasar, N.(2010). *Bilimsel araştırma yöntemi*. İstanbul: Nobel Yayın.
- Kaya- Göktepe, A. (2016).*Tükenmişlik sendromu*. İstanbul: Nesil Yayın.
- Koçyiğit, S. (2016). Okul öncesi eğitimin tanımı, amacı önemi ve ilkeleri. Zembat, R. (Editör). *Okul öncesi eğitime giriş*. Ankara: Matsa Basımevi.
- Kutsal, D. (2009). *Lise öğrencilerinin tükenmişliklerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Kutsal, D. ve Bilge, F. (2012).Lise öğrencilerinin tükenmişlik ve sosyal destek düzeyleri *.Eğitim ve Bilim*, 37(164), 283-297.
- Maslach, C., Schaufeli, W., & Leiter, M. (2001). Job burnout. *Annual Reivew of Psychology*, 52, 397-422.
- Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. <https://tegm.meb.gov.tr>. Erişim Tarihi: 13.02.2018.
- Saka, D. (2016).*Ortaokul öğrencilerinin müzik dersi yüklemeleri ile okul tükenmişliklerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı.
- Sarıgöz, O ve Çermik, Y. (2012). Maslow'un tükenmişlik ölçeği Gle MYO öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin belirlenerek değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(2): 116-122.
- Seçer, İ. ve Gençdoğan, B. (2012). Ortaöğretim öğrencilerinde okul tükenmişliğinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Turkish Journal of Education*, 1(2), 1-13.
- Sönmez, V. (2009). *Eğitim felsefesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şıklar, E. ve Tunalı, D. (2012). Çalışanların tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi: Eskişehir Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, 75-84.
- Ören, N. ve Türkoğlu, H.(2006). Öğretmen adaylarında tükenmişlik. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 30-42.
- Özbakır, E. (2015). *Ortaokul öğrencilerinin insani değerleri ile okul tükenmişliği arasındaki ilişki ve bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özdemir, Y. (2015). Ortaokul öğrencilerinde okul tükenmişliği: ödev, okula bağlılık ve akademik motivasyonun rolü. Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 27-35.
- Özgen, H. (2016). *Üniversite öğrencilerinde okul tükenmişliği ile psikolojik yardım ihtiyacı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Öztan, S. (2014). *Ortaokul 6.7.8. sınıf öğrencilerinin okul tükenmişliklerinin yaşam doyumları ve benlik kurgusu algıları açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı.
- Yavuzer, H. (1986). *Ana-Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2013). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeşilyaprak, B. (2010). *Eğitimde rehberlik hizmetleri*. Ankara: Nobel Yayın.